

Список використаних джерел

1. Винничук Ю. Наречена Вітру : роман. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 384 с.
2. Методика викладання української мови в середній школі / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик. Київ: Вища школа, 1989. 439 с.
3. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

Наталія Костишин,

natalia2006.ukr.net@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – доктор філософії в галузі філології,
викладач Юлія Костюк

МОВНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ОБРАЗНОСТІ У ТРАВЕЛОГАХ СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ

Софія Яблонська – українська письменниця подорожньої прози, мандрівниця, журналістка, кінодокументалістка. Її подорожі – це не просто огляд туристичних місць, це заглиблення у життя людей цих країн. Вона полює, потрапляє на традиційні свята жителів, спостерігає за світом природи, тобто описує маловідомі в той час життєві деталі народів. Свої травелоги «Чар Марока», «Далекі обрії», «З країни рижу та опію», наповнює образністю, фігури мови доповнюють осмислення світу і розуміння інших культур. Травелог як літературний жанр передбачає фіксацію опису вражень автора, які з'явилися під час подорожі, але у С. Яблонської ці враження набувають експресивної, естетичної форми завдяки тропам та фігурам мови. Як зазначає, Л. Мацько «тропи, риторичні фігури характеризуються перенесеністю значень або їх трансформацією, нарощуванням, на основі чого виникає образність, і об'єднуються вони під загальною назвою тропи» [2, с. 318].

І саме ці засоби творення образності зустрічаємо у травелогах С. Яблонської. Наприклад, у творах одним з найвиразніших тропів є метафори, такі як: *очі засяяли вогником надії, п'яна від вражень, розсерджених хвилях, аж душа в них співає, яскраве світло, що ранить очі*. Наведені приклади за граматичним вираженням метафор діляться на комбіновані, атрибутивні та дієслівні. Спостерігаємо, що письменниця переміщує властивості одного об'єкта на інший, часто нелогічний чи несподіваний з раціонального погляду, для розкриття його сутності. Таке переміщення зазвичай зумовлене індивідуально-авторським баченням,

адже саме автор здатен помітити подібність сутностей, яку інколи неможливо раціонально пояснити. Різновидом метафор є персоніфікація – перенесення ознак істот на неживі предмети: *веселим гуркотом залізних коліс, поїзди вже з тиждень помиляються, холод порадив мені зайти у церкву, стеля спадає на голову, колихаються стіни, вигинається підлога та вся кімната танцює* [3, с. 7]. С. Яблонська надає поїзду, абстрактним явищам та архітектурним елементам людських властивостей, для більш виразнішого, емоційнішого опису своїх вражень.

Порівняння у травелогах допомагають передати ознаку одного суб'єкта через спорідненість з об'єктом: *Але, Марсилія зробила виняток для мене і зустріла мене у білому одязі, мов вередлива пані* [3, с. 4]; *В самого шофера був такий вид, ніби це власне він винайшов цю чудову машину* [3, с. 61]; *Голова в мене крутиться, мов колесо дитячого, вітряного млинка* [3, с. 7]; *то нараз з'їздив стрімголов долину, немов байдужий на ціль своєї дороги, химерний турист* [3, с. 38]; *Мені навіть здавалося, що він ставився до спочування, наче до якоїсь поганої, зайвої болячки* [3, с. 75]. За граматичним вираженням найбільше у травелогах порівняльних зворотів зі сполучниками *мов, немов, наче, ніби* для зображення ставлення автора, викликаючи настрій, почуття. Серед видів порівнянь у цих творах вона використовує образні, які ігнорують інші характеристики, зосереджуючись на враженні.

Для вираження суттєвої риси або якості, використовує образні означення – епітети: *безкрає море, сумні, сині очі, сердитий вітер, турботливій Європі, бездушний поїзд, веселу пригоду, живими колірами, ніжні слова*. Це дало змогу письменниці показати природні явища, транспорт з несподіваного, неіснуючого боку. Автор виділяє постійні (*безкрає море*), прикрашальні (*довгі, ясні плями*), пояснювальні, перенесені (*вірним псом Китаєм*) епітети, для естетичного увиразнення травелогів. Вживає кольористичні образні означення (*синіми дірами*), внутрішньопсихологічного сприймання (*щаслива вигадка*), серед останніх виділяють одоративні (пов'язані із органами чуття) та емотивні (із власне почуттями). У текстах С. Яблонської знаходимо і перші, наприклад *гаряче повітря, густа імла, гіркий запах*, і другі: *оживлений порт, загадкова юрба, дикий вигляд міста*.

Знаходимо у названих творах і перебільшення, тобто гіперболу: *Мої сусіди збожеволіли від знайомства зі мною – білою жінкою* [3, с. 274]; *На білім, розпаленім мов метал, небі, не видно навіть сонця, – начеб воно розтопилося, розплилося від своєї власної горячі* [3, с. 269]. С. Яблонська гіперболізує природні явища, хвороби, власні думки, для підсилення передачі вражень, створення колоритного та виразного середовища. Ознаки приписуються словам у такій мірі, яка не відповідає їхній реальній семантичній природі.

Щодо риторичних фігур, травелоги наповнені антитезами – зіставленням протилежностей для підсилення вражень, для більшої переконливості. Наприклад, *Вони воліють тільки гіркий спокій у неволі, ніж криваві війни за нетривку волю* [3, с. 62]; *Сумних далеких від'їздів, часто безповоротних, – щасливих зустрічей, весілля, сліз, розваг* [3, с. 215]; *Кохання, себто подружжя, тихе життя на провінції, буржуазно родинне життя – чи світ? Незнані країни,*

моря, – широкі береги, безмежжя, нові далекі – обрії? [3, с. 212]. Ці протиставлення розширюють уявлення читача про світ і дають змогу досягнути нові сенси.

С. Яблонська використовує і риторичні фігури, зокрема період: *Хоч зблизька, коли я охопила зором його масивну величаву постать, його роздуті, сильні груди, де гуркотять машини і мотори, їздять від пивниці до горішніх поверхів ліфти та вантажники, тоді цей корабель перестає бути мрією, а стає символом людської могутності!* [3, с. 128]. Конструкція цього тропу вміщує протазис (перша частина – розгорнуте підрядне речення, нагромаджене деталями, яке створює інтонацію наростання і захоплює увагу), пауза (розділовий знак – кома, відокремлює частини), апозис (друга частина – головне речення, яке дає висновок і завершує думку). За взаємозв'язком першого і другого фрагмента, з'ясовано, що це часовий період.

Також, травелоги наповнені стилістичними прийомами для творення образності. Таким є створення звукового фону, наприклад : *«Гу-гу!» – гукала я* [3, с. 345]; *Притискаю свій малий годинник до вуха і слухаю рівномірно: «Тік-так, тік-так», – перебиване тяжкими звуками: «Трах-тах, тах-тах», що вибивають колеса по звучній, розтягнутій стяжці шин* [3, с.114]; *Поїзд рушив до сонця! До синього неба! На полудне! Туф-фу-фу, туф-фу-фу!* [3, с. 4]. Звуконаслідування у цьому тексті функціонує як додатковий засіб звукової виразності, що доповнює семантику акустичним сприйманням описаного явища.

Авторка використовує іронію для прихованого глузування, наприклад: *Здовж цілої салі стояв пишно накритий стіл, з найкращими стравами, – на мій жаль чисто європейськими* [3, с.278]; *Єдиний друг, що знає про мій відїзд, спізнився чи може забув?... І чомусь на цю думку стає мені дивно радісно* [3, с. 207]; *А може ви, по приятельськи радили б мені, щоб я довіку відкладала свій відїзд, та спершу вичерпала провізію вигри на людській лотерії, і щойно наситившись щастям до нудоти, відїхала з порожнім серцем, зі зневірою у душі в людей та кохання?* [3, с. 212]. У цих прикладах цей прийом полягає у контрасті між пишністю і розчаруванням, у несподіваній реакції, у абсурдних порадах. Це допомагає авторці емоційно впливати на читача, відчувати глибину внутрішніх переживань у подорожніх пригодах.

Таким чином, з'ясовано, що мовними засобами творення образності у травелогах є тропи, риторичні фігури та стилістичні прийоми. Софія Яблонська не тільки описала свої подорожі, а й наповнила їх емоційністю, індивідуальним ставленням до культурних, природних та соціальних явищ, яскравістю описаних подій. До найбільш вживаних фігур мови відносимо метафору, епітети та персоніфікацію, які використовує з метою показати життя різних народів експресивно та забарвлено. Образність досягається через незвичне поєднання слів і вжитку їх у переносному значенні, а також через порівняння чи зіставлення протилежностей.

Список використаних джерел

1. Кузьмінчук Т. Софія Яблонська – тревел-«блогерка» з минулого століття. *Локальна історія*. 2021. Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/sofiia-iablonska-trevel-bloggerka-z-minulogo-stolittia/>
2. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
3. Яблонська С. Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії: Подорожні нариси. Львів: Піраміда, 2022. 372 с.

Софія Котис,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Тетяна Вільчинська

ДИНАМІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ “ВІЙНА” І “МИР” У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: КОГНІТИВНО- ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стають одним із найпотужніших інструментів формування та поширення ідей і поглядів. Концепти “війна” і “мир” у дискурсі соціальних мереж України та Польщі відображають не лише політичні й соціальні реалії, а й глибинні когнітивні механізми осмислення колективного досвіду, національної ідентичності та ціннісних орієнтацій [2]. Аналіз динаміки їхньої вербалізації дає змогу простежити зміни у світоглядних моделях обох суспільств у контексті воєнних подій, починаючи з 2014 року і особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році.

Когнітивно-дискурсивний підхід передбачає аналіз мовних одиниць не лише як засобів комунікації, а як репрезентантів концептуальної картини світу [3]. У цьому контексті концепт “війна” актуалізується через лексеми, метафори, емоційно-оцінні маркери, які формують образ агресії, страждання, боротьби, героїзму та надії. Концепт “мир” натомість структурується через лексеми стабільності, відновлення, надії, єдності, духовного спокою. Відповідно, динаміка їхнього співіснування у мовленні користувачів соціальних мереж свідчить про зміщення ціннісних пріоритетів і зміну дискурсивних стратегій.

У межах українського соціомедійного простору (Facebook, X/Twitter, Telegram, Instagram) спостерігається активна емоційна поляризація концептів [1]. “Війна” вербалізується через семи, що виражають біль, спротив, втрати, але й гордість та єдність. Частотними є вислови: “наші захисники”, “стояти до кінця”, “перемога буде за нами”, “боляче, але тримаємось”.

Метафоричне поле “війни” часто включає концептуальні метафори: «Україна – фортеця», “світло проти темряви”, “битва за свободу” [5]. У цьому аспекті український дискурс демонструє переважання героїко-патріотичного фрейму, в якому навіть лексема “мир” осмислюється не як антонім до “війни”, а